

Јеврејско-шпански на вебу: опис експеримента друштвеног обележавања

УДК 81.134.28:004.738.5

САЖЕТАК: Циљ овог рада јесте да пружи опис пројекта у којем вршимо одабир дигиталних садржаја насталих на јеврејско-шпанском језику на вебу. Ослањајући се на рад студената постдипломских студија, покушавамо да одредимо правце истраживања који би били корисни за наш текући рад на изградњи дигиталне колекције на јеврејско-шпанском, што је, с друге стране, веома важан корак у покушају да сачувамо овај угрожени језик од изумирања. Пројекат се спроводи кроз парадигму друштвеног обележавања, која је релативно нов начин индивидуалног и колаборативног рада. Наша прелиминарна запажања показују да нам друштвено обележавање може помоћи да организујемо наш одабир дигиталних садржаја који су значајни за јеврејско-шпански језик, докле год су учесници обучени за коришћење алата за друштвено обележавања и довољно упућени у предмете истраживања.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: друштвено обележавање, дигитална колекција, јеврејско-шпански, колаборативни рад

ДАТУМ ПРИЈЕМА РАДА:
ДАТУМ ПРИХВАТАЊА РАДА:

31. октобар 2014.
26. јануар 2015.

Суфијан Руиси,

soufiane.rouissi@u-bordeaux-montaigne.fr

Универзитет Бордо Монтењ

Ана Штулић,

ana.stulic@u-bordeaux-montaigne.fr

Универзитет Бордо Монтењ

Превод с енглеског:

Јелена Митровић

1. Опис проблема

Јеврејско-шпански је језик којим говоре Јевреји пореклом са Пиринејског полуострва, који су се, после изгона из Шпаније 1492. године, углавном настанили у широј медитеранској области. Овај језик (који се такође назива *ладино* или *цудезмо*), припада и културном наслеђу Србије и класификован¹ је на UNESCO-вој

црвеној листи као „изузетно угрожен“ (Mosely, 2010). То значи да „[овим] језиком говоре само старије генерације; док га генерација родитеља која можда још увек разуме језик, не користи у комуникацији са својом децом“ (UNESCO, Language Vitality and Endangerment, 2003). Један од девет критеријума (група лингвистичких стручњака UNESCO-а) помоћу којих се утврђује ниво виталности језика јесте хитност потребе за

¹ На скали виталности језика од 0 до 5, где је [5] сигуран, [5-] стабилан, али угрожен [4] несигуран, [3] дефинитивно угрожен, [2] изузетно угрожен, [1] критично угрожен, и [0] искорењен

његовим документовањем.² У случају јеврејско-шпанског, постоји велика количина писаних садржаја, али њихова врста и квалитет не омогућавају да се језик пласира довољно високо на скали за одређивање виталности језика због непостојања референтне граматике, нити дневних новина на овом језику.³ Препознато постојање садржаја на и о јеврејско-шпанском на вебу има двојак значај: 1) он може увећати видљивост овог језика и популације која је у вези с њим, што доприноси и поновном процењивању његовог статуса, и 2) јеврејско-шпански садржај може да послужи као *de facto* садржај за изградњу јеврејско-шпанског дигиталног корпуса са циљем лингвистичког описа, али и као извор аутентичних докумената (текстуалних, аудио и аудио-визуелних) који се могу користити у педагошке сврхе.

Јасно је да одабир доступног информационог садржаја коме је могуће приступити на вебу захтева одређену методологију, како на индивидуалном, тако и на колективном нивоу. У том смислу, друштвено обележавање, које ћемо описати у главним цртама, делује као добар избор, нарочито ако се узме у обзир начин на који се користи и начин на који се креће од индивидуалне логике ка логици групе.

Овај чланак испитује питање избора дигиталног садржаја на вебу помоћу друштвеног обележавања. Ослањајући се на спроведене експерименте у којима су учествовали студенти постдипломских студија (кандидати за мастер и докторске титуле), циљ нам је да идентификујемо правце истраживања који би донели највише резултата у текућем раду на изградњи јеврејско-шпанске дигиталне колекције.⁴

2. Методологија

Одлучили смо се за етнометодолошки тип протокола посматрања (Garfinkel, *Studies in*

Ethnomethodology, 1967) како бисмо идентификовали начин на који учесници решавају проблем који смо задали.

Популација се састојала из студената волонтера уписаних на мастер студије хиспанистике и хиспано-американистике Универзитета Бордо Монтењ (фр. *Bordeaux Montaigne*). Процедура је подразумевала да се учесници усмере на сарадњу у оквиру дигиталног контекста и да на даљину размењују резултате свог истраживања. Ово информационо истраживање спроведено је као део научног пројекта под називом „Дигитална технологија у служби сефардског наслеђа“ (*“Le numérique au service du patrimoine séfarade”*). Овај пројекат, који је подржан научном политиком Универзитета Бордо Монтењ, започет је током зимског семестра 2013. године. Студенти мастер студија позвани су да учествују у овом истраживачком пројекту сакупљањем релевантних веб страница.

Наш први циљ је био да усмеримо учеснике експеримента да организују избор свог веб претраживања (онлајн документе, веб стране и веб сајтове). Приступ заснован на сарадњи у дигиталном контексту инициран је након што је представљен као примерено решење за дати задатак. Један од циљева био је да се допринос развоју дигиталне компетенције међу учесницима: према Америчком библиотечком удружењу, „да би била информационо писмена, особа мора бити способна да препозна када је информација потребна и да буде кадра да лоцира, процени и ефектно искористи потребну информацију“ (*American Library Association*, 1989).

Надаље, оно што смо желели да утврдимо и анализирамо, поред овог развоја информационе компетенције, тиче се речника који је коришћен да се помоћу кључних речи опишу одабрани веб материјал.

2 Остали су: шест фактора којима се мери степен виталности или лингвистичке ерозије (међугенерациски пренос језика), апсолутни број говорника, пропорција говорника у односу на општу популацију, промене у доменима употребе језика, одговори на нове домене и медије, доступност материјала за језичко образовање и описмењавање) и два фактора на основу којих се информишемо о ставовима према датом језику (став и политика владе

3 Постоји више речника и уџбеника јеврејско-шпанског. Погледајте уџбеник Marie-Christine Varol, *Manuel de judéo-espagnol, langue et culture*, Paris, Langues INALCO, L'Asiathèque, 1998. Више часописа се делимично или у потпуности објављује на јеврејско-шпанском, али ниједан се не објављује свакодневно. Видите *Aki Yerushalayim* (Израел), *Shalom* и његов додатак, *El amaneser* (Турска), итд. и институција, укључујући званични статус и коришћење, и став припадника заједнице о њиховом сопственом језику). UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages, p. 9-17.

4 Истраживачки пројекат „Јеврејско-шпански дигитални корпус“ („Corpus numérique judéo-espagnol“), University Bordeaux Montaigne – EA 3656 AMERIBER. Rouissi and Stulic-Etchevers 2012; Rouissi and Stulic-Etchevers 2013.

Организација рада учесника експеримента базирана је на радионицама које су редовно одржаване и на којима су размењивана искуства о примени алата за проналажење информација и говорило се о основама друштвеног обележавања. Сви студенти који су одабрани за пројекат имали су напредно знање шпанског језика и похађали су кратак уводни курс јеврејско-шпанског језика и културе.

Наша претпоставка била је да би друштвено обележавање могло да представља иницијално решење проблема организовања и одабира информационог садржаја који је од значаја за јеврејско-шпански језик.

3. Друштвено обележавање

Под „друштвеним обележавањем“ подразумевамо организовање скупа омиљених линкова које можемо делити с другима, којима се може управљати, а који се налазе у оквиру веб апликације. Колекцијом омиљених линкова може се управљати на индивидуалном или колективном нивоу. Значајно је то што било која листа линкова коју креира једна особа може бити доступна и другима. То се може учинити потпуно отворено, на пример, предлажући листе свим корисницима веба, или ограничавајући приступ на заједницу корисника који су заинтересовани за одређену тему. Корисник апликације за друштвено обележавање може да одлучи да задржи за себе сав информациони садржај који је одабран, или га може предложити другима.

Постоји неколико особености у коришћењу друштвеног обележавања. Као скуп потенцијалних стратегија за организовање веб страница, друштвено обележавање служи као додаток меморији, за чување и лакше проналажење информација (докумената, страна, релевантних вебсајтова) у облику линкова које је нека особа одабрала за сопствену употребу, или које је неко одабрао за друге, на основу једноставног принципа: колективни резултат превазилази збир појединачних доприноса. Такође, нуди се могућност проучавања веба виђено очима заједнице која дели исте интересе или питања, што може да уштеди време и далеко је ефикасније од било какве индивидуалне или изоловане активности.

Друштвено обележавање има многе предности. Има веб страница које нису индексирани у базама претраживача и, у случају друштвеног обележавања, сакупљени линкови су резултат процене неке особе, а не одабир настао применом алгоритма. Друштвени аспект веб апликације омогућава стални приступ на даљину, што је могућност која кориснику дозвољава превазилажење ограничења која долазе с коришћењем само једног уређаја. Чување се обавља онлајн, што омогућава виши степен сигурности него што било који појединачни уређај може да понуди.

Такође, можемо рећи да претраживање листа линкова може довести до многих случајних открића. Још један аспект који се може сврстати у предности јесте могућност дељења и обавештавања, као што је РСС (енг. RSS, Really Simple Syndication), који омогућава пријављивање трећих лица и лакшу расподелу рада појединаца или друштва.

С друге стране, на неколико појединости треба посебно обратити пажњу. То свакако важи за кључне речи, јер оне не произилазе увек из стабилних и стандардизованих речника. Једна негативна страна јесте феномен познат као „фолксономија“ или „народна таксономија“ (енг. folk (народ) + taxonomu (таксономија)) који води ка пракси именовања и обележавања од стране корисника, али у складу с њиховим сопственим кључним речима (таговима, ознакама). Када број обележених линкова постане сувише велики (што је често случај), дешава се да се ефикасност система и релевантност кључних речи смање, или чак дође до грешака приликом уноса података.

4. Резултати

У првој фази рада требало је одабрати апликацију која се може користити на друштвеној веб страници која омогућава онлајн управљање обележеним линковима и њихово дељење. У ту сврху смо у почетку одабрани две апликације за које се чинило да најбоље одговарају нашим потребама: Delicious⁵ и Diigo.⁶ После кратке анализе, постало је јасно да је платформа Delicious погоднија за индивидуалну употребу и даље објављивање обележених линкова, док је платформа Diigo одговарајућа за употребу путем сарадње.

5 Званична веб страница платформе Delicious, доступан на адреси <https://delicious.com/>, приступљено 22.11.2014.

6 Званична веб страница платформе Diigo, доступан на адреси <https://www.diigo.com/>, приступљено 22.11.2014.

Ladino-ProjetMasterRecherche2013
Espace de collaboration dans le cadre du projet de recherche "numérique pour les études séfarades".

Post: [Bookmark](#) [Topic](#)

Sort By: **Most Recent** | [Popular](#) Filter: **All** | [Bookmarks](#) | [Topics](#) | [Images](#)

 Had gadia en ladino (judeo-espagnol) | Parole Franco Juive - 1 views
[parolefrancojuive.wordpress.com/...gadia-en-ladino-judeo-espagnol](#)
[musique](#) [judeo-espagnol](#) [français](#)
shared by [beltran laure](#) on 03 Apr 13 - [Comment](#) - [Like](#) - [No Cached](#) - [More](#) ▼

 Shakas de Djoha - Ladino - 0 views
[ladino.wikia.com/...Shakas_de_Djoha](#)
[contes](#) [judeo-espagnol](#) [personnel](#)
shared by [beltran laure](#) on 02 Apr 13 - [Comment](#) - [Like](#) - [No Cached](#) - [More](#) ▼

Слика 1. Списак линкова које су предложили чланови групе

Када је у питању ова апликација, драгоцен је могућност остављања коментара, прављења бележака, давања мишљења (као што је „like“).

Заједно са великим бројем визуелизација за сваки линк, ови коментари представљају прави показатељ популарности и важности, као и поузданости повезаних садржаја. Такве информације (коментари и број прегледа) могу да помогну у одређивању нивоа важности неког линка са листе.

У оквиру платформе Diigo⁷ формирана је група намењена пројекту.⁸ У њој је радило шест особа, од којих су двоје наставници и истраживачи у улози посматрача. Слика пројекта следи:

За осам недеља колико је пројекат (фебруар и март 2013. године), учесници су одабрали 107 веб сајтова, категоризованих помоћу 71 етикете. Речник етикета, који се састојао из 9 категорија (културни портал, музеј, универзитет

или истраживачки центар, часопис – штампа, курсеви – предавања, енциклопедија, веб водич (списак линкова), каталог дигиталне библиотеке, удружење), заснован на претходној анализи и класификацији веб садржаја на јеврејско-шпанском језику (Rouissi, Stulic, 2012), коришћен је за препоручивање етикета и користило га је четворо студената који су учествовали у пројекту. Приметили смо, што није било изненађујуће, да су препоручене етикете највише коришћене, у складу са упутствима која су дата на почетку активности. Веома је значајно то што су поред ових 9 етикета учесници додали 62 нове вредности. На Слици 2 се може видети како је могуће слободно додати и описати линк коришћењем речника етикета (“Recom>ded”)⁹:

Као што се може видети на Слици 3, могуће је видети доприносе свих учесника, као и њихове коментаре:

7 Група *Ladino Projet Master Recherche 2013, Espace de collaboration dans le cadre du projet de recherche “Le numérique au service du patrimoine séfarade,”* доступно на адреси https://groups.diigo.com/group/ladino_projet_master_recherche2013.

8 Група *Ladino Projet Master Recherche 2013, Espace de collaboration dans le cadre du projet de recherche “Le numérique au service du patrimoine séfarade,”* доступно на адреси https://groups.diigo.com/group/ladino_projet_master_recherche2013.

9 Као што можемо видети на Слици 2, “Recom>ded” је списак етикета које је претходно одредила радна група, чиме је створен користан речник за сараднике

Слика 2. Додавање URL везе и списак препоручених етикета

5. Дискусија и перспективе

Учесници пројекта пријавили су потешкоће у сарадњи јер је број коришћених етикета рапидно растао услед одсуства претходне координације. Било је неопходно да се брзо прибегне „заједничком речнику“ како би се омогућило прецизније описивање сваког линка и категорије реферисањем на етикете, да би се омогућило лакше претраживање прикупљених линкова.

Намера нам је била да охрабримо студенте да

испитају све могуће начине заједничког рада и размене својих веб претрага на дигитални начин. Учесници су пријавили да је ово експериментисање променило њихово виђење информационог истраживања, као и потенцијалне сарадње међу колегама. Увидели су, такође, да постоји потреба да се овлада информационом компетенцијама и да се стекну знања о различитим алатима који би могли да олакшају потрагу за информацијама. С те тачке гледишта, наметнуло се питање стандардизованог речника на крају

Contents contributed and discussions participated by Ana Stulic

Filter: All | Bookmarks | Topics

Communauté juive de Smyrne - 0 views

www.turkIsraël.org/index3.htm

Associations

shared by Ana Stulic on 11 Mar 13 - Comment - Like - No Cached - More

Ana Stulic on 11 Mar 13

"ISPANYOLCA-LADINO-SEPHARDIC"
judéo-espagnol, turc

JUD/EO-SPANISH LANGUAGE (LADINO) AND LITERATURE - JewishEncyclopedia.com

- 0 views

www.jewishencyclopedia.com/language-ladino-and-literature

Encyclopédie

shared by Ana Stulic on 11 Mar 13 - Comment - Like - No Cached - More

Ana Stulic on 11 Mar 13

Jewish Encyclopedia, full-text edition, 1906

Слика 3. Списак доприноса једног члана радне групе

прве фазе састављања листе веб страница, због наглог пораста броја етикета. Захваљујући редовним састанцима, надзор рада је био могућ, а сви учесници су постали свесни потешкоћа које прате управљање оваквом врстом рада без непосредне комуникације у физичком свету, то јест, само уз помоћ дигиталних апликација. У оквиру радионица који су организоване, у присуству учесника је испитивана подобност предложених дескриптора с почетка пројекта, те је откривено да је неопходно увести друге дескрипторе, којих није било на првобитној листи, а који су релевантни за опис садржаја на јеврејско-шпанском језику.

Од његовог зачетка почетком деведесетих година двадесетог века, утицај веба је експоненцијално растао због све бржег развоја дигиталне технологије, што је довело до све већег дељења и ширења информационих садржаја. Веб апликације најчешће стварају и објављују свој садржај у облику веб страница. Настала ситуација је описана као *информациона то-јазносћ* (енг. *Infobesity*) или *прешрпаносћ информацијама* (енг. *information overload* (Schick, Gordon and Haka, 1990; Eppler and Mengis, 2004). Овај прелазак на „потпуно дигитално“, у коме је индивидуални, аутономни, или садржај који је креирао неки корисник, допринео експлозији података, покренуо је питања различитих протокола и процеса индексирања веб страница на различитим нивоима (економским, политичким, педагошким итд.). После више од две деценије експоненцијалног раста, постало је све теже идентификовати и одабрати релевантне изворе.

Са растом веба, питање потраге за информацијама постало је још значајније. Ово питање се изнова и изнова намеће услед експоненцијалног раста дигиталних садржаја, докумената и информација које су доступне. На вебу се чува изузетно велика количина информација чију је разноврсност, фрагментацију, значај и стабилност тешко у потпуности спознати. Сведоци смо правога парадокса: са технолошке тачке гледишта, приступ информацијама никада није био лакши него сада – све што је потребно је хипертекстуална веза, интернет веза и рачунар, што у последње време подразумева и мобилне телефоне и таблет уређаје. Ипак, са

когнитивне тачке гледишта, приступ релевантним информацијама постаје све напорнији јер подразумева коришћење технологије која стално мења облик. Све то захтева развој стратегија за истраживање информација.

Лакоћа приступа важним информацијама преко веба је несумњиво корисна у безброј друштвених контекста. У овом раду истражујемо како стратегија колективног рада на одабиру информација захтева дозу људског учешћа. Ова метода је применљива на специфичан проблем истраживања информација о угроженом језику, са циљем да се развије програм ревитализације.

Узимајући у обзир значај дигиталних садржаја у савременом свету, за језик коме прети нестајање, процена његовог присуства на вебу је важан корак у дијагностиковању његове тренутне употребе, као и у документовању конкретних коришћења, што су два предуслова за успостављање стратегије за валоризацију и ревитализацију тог језика. Проблем који овде истичемо јесте проблем одабира информација које су објављене на веб страницама, чији је број практично немогуће тачно одредити.

Може ли друштвено обележавање да нам помогне да организујемо наш одабир дигиталних садржаја који су значајни за јеврејско-шпански језик? Прелиминарна запажања довела су нас до позитивног одговора на ово питање; препознајемо, ипак, неопходност да обучимо младе истраживаче за коришћење ове врсте алата, што подразумева знање о појединостима у вези са документалистиком и рачунарством, што учесницима није било очигледно на почетку пројекта. Такође, знање о домену примена и, у нашем случају, јеврејско-шпанске културе, чини се незаменљивим за ваљану процену доступних информација. Дубља анализа вођена колективно кроз оквир овог пројекта открила је два домена јеврејско-шпанске културе са значајним присуством на вебу: кулинарство и наставне активности.

Ови закључци нас наводе да наставимо да развијамо образовне програме чији је циљ да подигну свест међу младим истраживачима и обуче их како да развијају сарадњу кроз комбиновање дигиталног домена и људске интелигенције.

6. Литература

Eppler, M. J. and J. Mengis. "The Concept of Information Overload: A Review of Literature from Organization Science, Accounting, Marketing, MIS, and Related Disciplines." *Information Society*, Vol. 20, No. 5 (2004): 325-344.

Moseley, Christopher, ed. *Atlas of the World's Languages in Danger*, 3rd ed. Paris: UNESCO Publishing, 2010, посећено октобра 2014, <http://www.unesco.org/languages-atlas/>

„Presidential Committee on Information Literacy: Final Report“, January 10, 1989. *American Library Association*, <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential>

Rouissi, Soufiane and Ana Stulic-Etchevers, supervision. *Recensement, analyse et traitement numérique des sources écrites pour les études séfarades*. Bordeaux : Presses universitaires de Bordeaux, 2013.

Rouissi Soufiane and Ana Stulic-Etchevers. "La métadescription des documents au service de la sauvegarde du patrimoine culturel séfarade." *Horizons Maghrébins : Le droit à la mémoire*, no. 67 (2012) : 88-94.

Schick, A. G. , L. A. Gordon and S. Haka. "Information Overload: A Temporal Approach."

Accounting Organizations and Society, Vol. 15, No. 3 (1990): 199-220.

UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages, *Language Vitality and Endangerment*. Paris: UNESCO, 2003, посећено октобра 2014, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001836/183699E.pdf>